וְעַל שֶׁפּוֹסְקִים צְדָקָה בָּרַבִּים וְאֵינָן נוֹתְנִין, כמנהיגי קהילות הפוסקים ברבים צדקה מרובה ואינם נותנים בטענה שלא פסקו אלא בכדי שאחרים יתנו כראוי (מהרש"א). ומה שאמרו בגמ' (תענית ח, ב) שבעוון זה הגשמים נעצרים, אין זה אלא בארץ ישראל אבל בשאר מקומות העונש הוא שנמסרים נכסיהם למלכות (ערוך לנר יבמות עח, ב).

עַל כּוֹבְשֵׁי שְׂכַר שָׂכִיר וְעַל עוֹשְׁקֵי שְׂכַר שָׂכִיר - כובש הכוונה שדוחה אותו בלך ושוב, ועושק הכוונה שגוזל שכרו לגמרי (רש"י), ויש שביאר, שעושק הכוונה שאינו משלם בזמן הראוי כגון כתשלום של פועל יום כל הלילה ולהיפך (מהרש"א).

וְגַסּוּת הָרוּחַ כְּנֶגֶד כּוּלָּן - שגסות הרוח הוא הגורם לשאר החטאים הגורמים לירידת הנכסים לטמיון, שמתוך גאוותם עושקים את שכר השכיר וכו' (מהרש"א, וכע"ז במהר"ל נתיבות עולם ב נתיב הענוה ה).

אֲבָל בַּעֲנָוִים כְּתִיב וַעֲנָוִים יִירְשׁוּ אָרֶץ, שכיון שאינם מתגאים בעושרם ונזהרים מעוונות אלו, 'ירשו ארץ' שנכסיהם מתקיימים (מהרש"א).

וְהִתְעַנְּגוּ עַל רֹב שָׁלוֹם - שישבו בנחלתם בשלום, בשונה מהרשעים היושבים בנחלתם שהצלחתם הצלחה מדומה שהם בפחד ורוגז מאיבוד נכסיהם (מלבי"ם תהלים לז, יא), וכן שיהיה רוב שלום בעולם, ולא מצב שרוב העולם בצער והם בשלוה, לפי שמשתתפים בצער הציבור ואינם יכולים להתענג (בית אלוקים שער התפילה ג).

המשך מעמוד קודם

מבשלת התבואה והפירות כל צרכה (אמרות טהורות לרמ"ע מפאנו, מאמר הרקיעים).

סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁמְּלוּמָּדִין בְּמִכּוֹתֵיהֶן, נקט התנא 'מלומדין' ולא רגילים כפי שנקט במשל 'שרגיל' ללקות, בכדי להזכיר שבחן של ישראל, שעל ידי המכות בא להם תועלת, שמתלמדים ויודעים על פי המכות מדוע בא להם במידה כנגד מידה, בשונה מהמשל שהמלקות הינם בכדי שלא יתקלקל יותר (עין ישראל).

מָשָׁל לְסוֹפֵר וְכוּ', מִי שֶׁרָגִיל לִלְקוֹת בְּכָל יוֹם וְיוֹם הוּא דּוֹאֵג, שמי שבידו ללמוד ואינו לומד דואג, אולם מי שאין בידו ללמוד אין משגיחים בו להלקותו, כן ישראל שיש בידם תורה ללמוד ולא למדו יש להם לדאוג (מהרש"א).

לָבָנָה לוֹקָה סִימָן רַע לְשׂוֹנְאֵיהֶם שֶׁל יִשְׂרָאֵל מִפְּנֵי שֶׁיִּשְׂרָאֵל מוֹנִין לַלְּבָנָה, ועל כן יש לישראל להתענות כאשר הלבנה לוקה (ספר חסידים סו, הובא במשנ"ב תקפ, ב), ויועיל למעט את הרע מישראל (ברית עולם להחיד"א שם).

ונחלקו שלש הברייתות באלו מאורות ולמי הליקוי הינו סימן רע, שלדעת הברייתא הראשונה ליקוי חמה הינו סימן רע לכל העולם, משום שהעדר האור מורגש אצל כולם, ולדעת הברייתא השניה כל ליקוי במאורות הינו סימן רע לישראל בלבד, לפי שהם רגילים ללקות, ולדעת הברייתא השלישית ליקוי חמה הינו סימן רע לאומות, לפי שמונים לחמה, וליקוי לבנה הינו סימן רע לישראל לפי שמונים ללבנה (ערוך לנר בדעת רש"י), ויש שביאר, שאף לדברי רבי מאיר שאמר שכשהמאורות לוקים הוא סימן לישראל, כוונתו לירח וכוכבים ולא לחמה, ולא נחלקו הברייתות (מהרש"א).

וְאֵין לְךָ כָּל אוּמָּה וְאוּמָּה שֶׁלּוֹקָה שֶׁאֵין אֱלֹהֶיהָ לוֹקֶה עִמָּהּ (רש"י), - השר של האומה המליץ בעדה לוקה יחד עם האומה (רש"י), ויש שביאר, שאלוהיה הוא החמה, שלפי שניתנה החמה לעובדי כוכבים לטעות בה לעשותה עבודה זרה, לכך כשהיא לוקה סימן רע לאומות, ולכך הובא מאמר זה כאן בליקוי המאורות (מהרש"א).

שֶׁנֶּאֱמַר וּבְכָל אֱלֹהֵי מִצְרַיִם אֶעֱשֶׂה שְׁפָטִים, שעשה הקב"ה שפטים בשמים בשרי מצרים (ע"פ רש"י), אף שבפשוטו של מקרא הכוונה לפסילי עצים ומתכות שהם אלוהי מצרים (ראה רש"י שמות יב, יב), כיון שלשון הגמ' כל אומה ואומה, משמע אף ישראל, ולעולם אין לישראל אלא אל אחד בשמים [אף שאם אינם עושים רצונו של מקום הם מונהגים על ידי שר], ולכן לא ניתן לפרש על פסלי עבודה זרה, (שפת אמת), ויש שביאר, שהיו המצרים עובדים את המערכות השמימיות המורות טוב על המצרים, ואותם ביטל הקב"ה (אברבנאל שמות יב, יב).

וּבְזֶמֶן שֶׁיִּשְׂרָאֵל עוֹשִׂין רְצוֹנוֹ שֶׁל מָקוֹם אֵין מִתְיָרְאִין מִכָּל אֵלּוּ שֶׁנֶּאֱמַר וְכוּ', שכאשר אין עושים רצונו של מקום מסורים תחת המזל ושאר משרתי השמים כאומות העולם, אבל כשעושים רצונו הם למעלה מהמזלות ואין להם לירא מאותות השמים (שו"ת הרשב"א א, יט).

חַמָּה לוֹקָה עַל אַב בֵּית דִּין שֶׁמֵּת וְאֵינוֹ נִסְפָּד כַּהֲלָכָה וְעַל נַעֲרָה הַמְאוֹרָסָה שֶׁצָּעֲקָה בָּעִיר וְכוּ' - שאב בית דין הוא דומה לחמה שמאיר לכל בתורתו, וכן בנערה המאורסה שצעקה והיה ברור לכל כשמש על מה הצעקה, לכך חמה לוקה בעבור אלו (מהרש"א), ויש שביאר, שאב בית דין שעושה משפט צדק נמשל לאור כאמור כאור צדקך ומשפטך כצהרים, וכאשר מת ואינם חוששים בהספדו, מראים שאינם חוששים על משפט לאשורו לכך לוקה האור, ונערה המאורסה שלפי שעשו עצמם כלילה שאינם שומעים את צעקתה, לכך נחשך האור (ערוך לנר, וראה שם שביאר גם הטעם שלוקה משום משכב זכור ושפיכת דם שני אחין ביום אחד). ואף שלקות החמה הוא דבר טבעי [ראה ביאורנו לעיל (ד"ה תנו)], אם לא היה חטאים אלו בעולם, לא היה בטבע ליקוי המאורות (באר הגולה למהר"ל ו, ב).

וּבְשִׁבְיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים מְאוֹרוֹת לוֹקִין עַל כּוֹתְבֵי פְּלַסְתֵּר וְעַל מְעִידֵי עֵדוּת שֶׁקֶר וְעַל מְגַדְּלֵי בְּהֵמָה דַּקָּה בְּאֶרֶץ יִשְׂרָאֵל וְעַל קוֹצְצֵי אִילָנוֹת טוֹבוֹת, מאורות אלו הירח והכוכבים (רש"י), שאין בהם אור עצמי אלא מקבלים אור מאחרים, וארבעת חטאים אלו הינם על העדר, כגון זיוף שטרות שכותב מה שאינו, וכן המעיד דבר שאינו, וכן המגדלים בהמה דקה שמשחיתים את ארץ ישראל שהיא עיקר המציאות ובזה יוצרים העדר, וקוצצי אילנות טובות משחיתים דבר שהוא המציאות ויוצרים העדר, לכן לוקים המאורות, שדוגמתם שנעדר מהם קבלת האור (באר הגולה למהר"ל ו, ב, וראה ביאור נוסף בתורת העולה לרמ"א א, ח).

וּבְשִׁבְיל אַרְבָּעָה דְּבָרִים נִכְסֵי בַּעֲלֵי בָּתִּים נִמְסָרִין לַמַּלְכוּת - שכל נכסיו ושטרותיו נמסרים לערכאות הממונים מטעם המלכות ונגלים לעין כל, ויתברר שלא קרע את שטרותיו, ושהלוה בריבית משלו ולא משל גוי, ומה שלא הוכיח אחרים כדי למצוא חן בעיניהם מתהפך שהכל שונאים אותו, וכן יתברר שהנכסים שברשותו אינם בבעלותו הפך מחשבתו שפסק צדקה ולא נתן, בכדי שיחשבו הכל שבעל נכסים הוא (בניהו).